

NÉPÜNK EZERÉVES GYÖTRELMÉINEK TÖRTÉNETE.

A magyar történetirodalom az utolsó évtizedben nagy termékenységet tanúsított. Egymásután jelentek meg különféle történelmi munkák, melyek Magyarország egész történelmét foglalták össze, mint a Szilágyi-féle 10 kötetes vállalat, a Varga Ottó, a Szalay—Baróti, az Acsády Ignác kisebb-nagyobb történelmi műve; nagy számmal jelentek meg ezeken kívül egyes kortörténelmi monográfiák, életrajzok, tanulmányok. De mindannyi között hasztalanul keresünk olyan feldolgozást, a mely Magyarország lakossága egyetemének történetét mondaná el. Mindannyi abba a hibába esik, hogy több-kevesebb részletességgel csupán a nemesi és egyházi rendek történetét, azok küzdelmeit az uralkodóval s a külföldi ellenséggel írják meg, de nem szólnak, vagy csak igen keveset, a magyar dolgozó nép küzdelmeinek, törekvéseinek s egész élete folyásának történetéről (itt csak Acsády monográfiái s történelmi művei s Márki Sándornak a *Dózsa lázadás története* tesznek kivételt). Annál nagyobb szükségét érezték tehát azok, a kik nem osztályrészesei és nem feltétlen bámulói a magyar rendi alkotmánynak, oly összefoglaló történelmi munkának, a mely a történelmi adatok teljes ismeretével s azok higgadt mérlegelésével hű képet adna a rendi alkotmány kiváltságaiból kirekesztett magyar munkásnép élete folyásáról a lefolyt ezer éven át. Az egyes európai országok néptörténelmeinek s egész munkaszervezetük történetének olvasása, megismerése után, a történelmi materializmus felfogását valló ifjabb nemzedékben csak erősödött a vágy és növekedett a szükségérzet olyan magyar történelmi munka után, a mely végre a modern történelmi kutatás módszerével írja meg a magyar gazdasági, politikai, társadalmi, kulturális és állami élet legfontosabb szerveinek: a magyar munkaszervezetnek hiteles és elfogulatlan történetét.

Azért volt olyan nagy örömünk s azért olvastuk oly mohósággal: *A magyar jobbágyság történetét*, mely ez év nyarán jelent meg Acsády Ignác tollából, mert azt véltük, hogy végre megkaptuk Magyarország történelmének rég óhajtott, régóta várt modern feldolgozását.

A várakozás azonban sajnos, nem vált be. Acsády Ignác, habár sok érzékkel, sok szeretettel, s gazdag tudással írta meg népünk történelmét, a magyar munkaszervezet kialakulásának, fejlődésének fázisainak nyomozása közben nem a történelmi materializmus módszerével dolgozott. A régi, elbeszélő krónikás módszert követi inkább és így nem is bírálható a jobbágyság története materialista szempontból. Acsády módszere nem egyéb, mint az, hogy végig kíséri a rendi magyar alkotmányok, a rendi országgyűlésnek, a nemesi vármegyei közigazgatásnak s bírásoknak a jobbágyságra vonatkozó törvényeit, ismerteti ezeket a törvényeket a nélkül, hogy organikusan összekapcsolná az egyes korok egész gazdasági rendszerének megrajzolásával.

Vagyis, másszóval *A magyar jobbágyság története* nem ad teljes képet a magyar gazdasági rendszer fejlődéséről, nem ismerjük meg belőle, milyen minőségű s mennyiségű mekkora gazdasági szükségletei voltak a magyar államnak tíz százados élete folyamán; nem tudjuk megállapítani, hogy a sokféle gazdasági és általános nemzeti szükségletek kielégítésére bírta-e államunk a jobbágyságrendszerben a kellő, a megfelelő termelő-szervezetet; és hogy a szükségletnél többet-e, vagy kevesebbet és miféle módon produkált ez a munkaszervezet? Itt-ott, főleg a XV—XVIII. században kitér ezekre is, de ez csak kitérés és nem az egész munkán szervesen végigvonuló főszempont, nem rendszer ez. Ez az egyik főhibája.

A másik az, hogy mellőzi a külföldi munkaszervezetekkel való összehasonlítást a magyar munkaszervezetekhez. Egyik hiba sem Acsády tudásán múlt, inkább, úgy véljük, kényelemszereteten. Mikor például könyve elején megállapítja, hogy a magyarok átvették a rómaiak kipróbált munkaszervezetének itt talált maradványait s bővítették, alakították azt a nyugati német, olasz, frank és keleti szláv szomszédos államokban látottakkal: önként azt várja az olvasó, hogy legalább nagy vonásokban megismerteti szerzőnk azokat. Szükséges lett volna ez már csak azért is, hogy a magyar munkaszervezetnek későbbi fejlődését és hanyatlását azokkal összevetve, annál feltűnőbben láthassuk. Továbbá, mikor az egyházjavítással együttjelentkező, nyugateurópai parasztmozgalmakra hivatkozva, szól a magyar parasztfelkelésekről, keresve-keressük azokat az okokat és kapcsolatokat, a melyek révén a magyar és külföldi parasztmozgalmak összefüggése megérthető. E pozitív és reális kapcsolatok részletes kimutatása helyett a XIV. században uralkodó dögvézszerű operál, a mely gazdaságilag káros volt a nép számának megapasztása miatt, azonfelül „az emberek, kik védtelenül, tehetetlenül álltak szemben a csapással, isten büntetését látták s kétségbeesésükben lázongani kezdtek a hatóságok, a hatalmasok, a gazdagok ellen, kiket azzal vádoltak, hogy kiforgatták az isteni világszabályt, megrontották a szegény ember sorsát, s isten most azért küldte e csapást a világra, hogy megbüntesse visszaéléseit. Az ilyen szociálpolitikai ábrándokat élesztették a középkorban nagyon

elterjedt és sokféle alakban jelentkező jóslások, látományok, melyek írásba foglalva terjedtek a műveltek közt s behatoltak a tömegek mélyébe. 1358-ban Franciaországban hatalmas parasztfordalom támadt. Majd 1360 után a vész lassankint megszűnt s a régi állami s társadalmi rend visszaállt ugyan, de a sok esztendei izgalom és romlás erkölcsi és gazdasági tekintetben egyaránt éreztette gyászos hatásait. A középkori büszke államegyház épülete kisebb-nagyobb mértékben repedezni kezdett s irodalomban, művészetben, az emberi gondolkodásban új eszmék merültek fel, melyek a történelmi fejlődés folyamán új utakra terelték az emberiséget . . . Általában az összes parasztfelkeléseknek, egy előkelő német író szerint „tulajdonképeni eszményi betétje, vivő- és hajtó ereje a szabadság s egyenlőség volt”, de ez a kereszténység talajából fakadt, mely az emberiséget egy emberpártól származónak mondja s mint ez az emberpár, akképen összes leszármazói is szabadok s egy részök csak a történelmi fejlődés folyamán fosztatott meg istenadta szabadságától.”

Egy századnak sok országra kiterjedő s a munkásnépet Európa-szerte forradalomba vezető munkásmozgalmait, melynek eredménye 1381-ben Angliában a jobbágyság megszüntetése volt: érdemes történetírónk megmagyarázni vél ilyen vallásos, víziónális, babonás áramlatokkal, a helyett, hogy leszállana a XIV. század gazdasági rendszerének dús kincseket kínáló mélyeibe, megismertetné az illető század gazdasági intézményeit, megismertetné a munkaszervezetet, a század szükségletét s termelését, szembeállítaná az uralkodó s államhatalmat bíró rendiség és az elnyomott munkásnép gazdasági szükségleteinek mértékét s a kielégítés lehetőségét s így végül *gazdasági okaira vezetné vissza a munkástömegeknek Európa-szerte, egyidőben észlelhető vallási és gazdasági forradalmait.*

Hasonló hibába esik a XV. század nemzetközi parasztfordalmainak s hitújítási mozgalmainak előadásánál. Egyszer eszmei hatásoknak tulajdonítja a parasztság megmozdulását, máskor külföldi példákra s a külföldi parasztság köréből beszivárgó törekvésekre hivatkozik; majd a későbbi eseményeknél már tisztán látja és kizárólag gazdasági okokból vezeti le az eseményeket. Szóval az érdemes könyvnek minden részén nem vonul végig egységes szempont, egységes felfogás. És ennek oka abban keresendő, hogy nincs a munka tárgyalásában s a feldolgozásban egységes, következetes, mondjuk organikus rendszere. Például nem vezeti vissza a XV. és XVI. század hitújító s általános reformtörekvéseit, az akkori gazdasági rendszernek, a termelési módok, a termelés megosztásának fizikai erővel érvényesülő gazdasági törvényeire, mint végső okra. Nem mutathatja ki mindezt azért, mert elhibázta kiindulásánál a dolgát. Nem akarta *a magyar feudalizmus természetrajzát* megírni, a mely lényegileg azonos az európai nemzetközi feudalizmussal. Csupán magyar szokás szerinti „oknyomozó történelmet” kontemplált. Ha feladatául tűzi ki érdemes szerzőnk, hogy

röviden megírja a feudalizmus fizikáját, ismerteti a *rendiséget, mint gazdasági, állampolitikai, társadalmi rendszert* s ebből tér rá a magyar rendiség, osztályállam s munkaszervezet természetrajzának megalkotására: úgy kevesebb adattal jóval értékesebb dolgot nyertünk volna. Mert tisztán állana előttünk a feudális osztályállam, a gazdálkodó feudális arisztokrata r. katolikus egyház s a világi birtok-arisztokrácia és a velők szemben álló munkaszervezet egész rendszere, világosan állna előttünk az egész organizmus természete és miként való működése. A roppant sok adat nem rotaná meg az áttekintést; módunkban volna így, a környezetből kiemelkedve, mintegy magaslatról szemlélni az egész erdőt s a benne levő sok fát is. Hogy ez nem kivihetetlen munka, arra külföldön látunk példákat. És ha valaki ezt meg tudta volna Magyarországon csinálni, úgy az Acsády Ignác lett volna, a kinek három évtizedes szorgalmas munkássága, nagy tudása, modern felfogása feloleli az egész történeti anyagot, hisz tíz évszázados történelmünk forrásait nála alaposabban nem ismeri magyar történetíró, és a mellett elsajátította a modern történet-tudományak módszerét, jól ismeri a történelmi materializmus rendszerét s annak eszközeit a történelmi kutatásban. És ha mégsem koncentrálna mindezt *A magyar jobbágyság történetében*, azt mélyen sajnáljuk. Nem akarjuk azonban előbbi kifogásainkkal csökkenteni az Acsády munkájának nagy értékét.

Sőt nincs okunk rá, hogy nyíltan be ne valljuk, hogy *a jobbágyság történetét az utolsó tíz év történet-irodalma legbecsesebb, legkiválóbb művének és legnagyobb értékű dolgozatának tartjuk*.

Nagyobb dicséret nem illetheti, mintha azt mondjuk, hogy az Acsády utolsó munkájának adatait el *kell* olvasni és ismerni *kell* minden valamire való modern gondolkodású politikusnak, írónak, szociológusnak és értelmesebb munkásnak.

Az Acsády munkájában rideg tárgyilagossággal összehordott adat-tömeg; az Acsády bátor és férfiasan őszinte véleménymondása; a magyar rendi alkotmányról adott éles ítélete; a magyar birtokarisztokráciák, egyházi és világi főurak könyörtelen önzésének, mint minden cselekedetük indító okának bemutatása; az a népirtó és nemzetpusztító r.olitika, melyet a „hazafias” magyar főpapság és nemesség harmincnál több generáción át csinált és a melyet végre Acsády történeti objektivitással és hihetetlenül sok és sokféle adattal bemutat: hivatva van arra, hogy új s a valóságnak jobban megfelelő véleményt váltson ki a magyar intelligenciából és dolgozó magyar osztályokból a magyar nemzet tör éneimére vonatkozólag. Az Acsády munkája a magyar uralkodó nemesség „önzetlen hazafiságáról és sok százados szabadságküzdemeiről, nemzet-egyesítő, népfelémelő törekvéseiről” összehordott sok történeti hazugságot kérlelhetlenül tör össze. Rideg tárgyilagossággal állítja össze kibúvárolt adatait; a feldolgozás művészetére, a stíl lendületességére ügyet sem vet, sőt láthatóan óvakodik a jobbágyságon

elkövetett embertelenségek, önkénykedések felháborítóbb, kirívóbb példáinak idézésétől; a szüntelen és kegyetlen botozásokról, a jobbágyok vad kegyetlenségű kínzásairól az egész munkában egy példát idéz, pedig a megyei statútumokból, periratokból tudjuk, hogy azok állandó gyakorlatban, napirenden voltak: mégis, mindezek ellenére, vehemensebb, impetuózusabb agitatórius munkát a magyar rendiség ellen, rég nem olvashattunk.

A magyar dolgozó és elnyomott, baromi szolgaságba, állati nyomorúságba süllyesztett, állandóan féktelen vadsággal és kegyetlenséggel kínzott nép gyötrelmeinek élő bizonyítéka ez a könyv. Egyszermind évezredes bizonyítéka a magyar katolikus papság és főúri nagybirtokosság alacsony lelkületének, minden emberies érzést, humánus méltányosságot nélkülöző gondolkodásának, hihetetlenül kegyetlen és állati fokú önzésének; gazdasági, politikai, morális lelkiismeretlenségének!

Szinte elejétől végig egy lazító, egy kétségbeesett segélykiáltása, panaszkodása ez a könyv annak a magyar népnek, a mely erőfeszítéseivel, vérehullásával ezt az országot megszerezte, megvédte, megtartotta; mely verejtékével, munkájával és nélkülözéseivel az állam-szervezést lehetővé tette és az államot fentartotta; a mely az állam-szükségeit, a dologtalan hazai és római papságot, a here arisztokráciát és nemességet táplálta. Ez a nép ingyen dolgozott államnak, egyháznak, vármegyének, községnek, földesúrnak; rendes adót fizetett pénzben, terményben államnak, egyháznak, vármegyének, községnek, földesúrnak, a mint azt mindenik kénye-kedve szerint kivetette a szerencsétlen népre; rendkívüli „ajándékokat” s rendkívüli adókat fizetett mindenkinek; vérehullásával védte hazáját, melyre a földesurak kapzsisága, önzése, pártossága hozta a külső ellenséget legtöbb alkalommal; elvették a jobbágnak utolsó falatját is, ha a földesúri önkény és kapzsiság úgy kívánta. És mindezek jutalmául elnyomták. Úr és paraszt úgy álltak szemben egymással, mint a paraszt ökreivel szemben. Baromi sorsba süllyesztették; a birtok-arisztokrácia, mint osztály, nem is vette emberszámba a jobbágyot, hanem úgy tekintette azt mint többi barmát, a kit vett vagy eladott; kicserélt, elajándékozott.; elrabolt, vagy elűzött; megcsónkított, megkínzott, megcsúfolt, pellengérré állított, börtönre vetett, legyilkolt: úri kénye-tetszése és embertelen vadsága szerint. Akadt néha egy-egy kivétel, egy-egy „jó földesúr is”, de „a szabály a lelketlen, vad, önző és zsaroló földesúr volt”. „Fajképe, írja Acsády (270. 1.), a földesuraságnak nem a jó, hanem a kegyetlen földesúr volt, a ki úgy beszélt és bánt jobbágyaival, mint Kapy Zsigmond, ki 1620 aug. 11-én kelt levelében tisztjének utasításokat küldvén az aratásra, a többek közt ezt mondja: „És ezeket egy-néhányszor olvassátok el a szófogatatlan, koszosfejű jobbágyok előtt, hogy ezen pecsétes levelemben hagyom és parancsolom, hogy elhagyván a régi goromba, vakmerő, oktalan, paraszt szófogatatlan, ostoba emberi természet ellen való megrögzött gonosz természetüket, *fejek vesztése*

alatt (!) szavakat fogadják mindenben, valamit én szómmal nekik parancsolok.” ... „És ha ki ez ellen szólana csak egy szót is, avagy nem akarná cselekedni, tehát a többivel együtt mindjárt megkötozzétek és ide felküldjétek.” *Ez a hang a földesuraság természetes hangja. „E tekintetben nem nyilvánul különbség a földesúri hatalomban, akár a király, akár a pap vagy egyházi, akár világi úr személyében összpontosult.”* Az akkori aratási mozgalmakat tehát, kéz-, orrcsonkítással, tömlöccel, kínzással, veretessel, fejvesztéssel büntették magok a földesurak, vagy székeik. Ma ezt a fegyelemtartást a magyar királyi belügyminisztérium nevében végzi, mannlicherrel s börtönrel a csendőrség, szolgabíróság, nem oly kegyetlen, de époly lelketlen alakban.

Mikor Apaffy Mihály erdélyi fejedelem már megszokallotta azt, hogy a földesurak, különösen az egyházi birtokosok, apátok, püspökök oly kegyetlenül zsákmányolták a népet, midőn a földesuraság hihetetlen sokféle címen követelt adót, munkát, szolgálatot a jobbágytól, sőt rávetemedett igen gyakran arra, hogy mindenféle ürügygel büntetéseket rótt ki a jobbágyra és „mivel a legtöbb büntetést pénzen meg lehetett váltani s a büntetéspénzeket, bírságokat egészen tetszése szerint állapította meg az úr és a töméntelen bírságon, mint igen bő és változatos jövedelmi forráson, osztozott az úr tisztjeivel, ispánjaival”, a fejedelem megszokallván a zsarolás, rossz bánásmód és az éhenhalás elől tömegesen Moldvába, Oláhvajdaságba menekülő székelyek kivándorlását, könnyíteni akart jobbágyainak anyagi helyzetén. Utasításul adta tehát balázsfalvi bírójának:

„Ha jobbágyaink közül valamelyik bírságot érdemelne is, ne vegyen mindjárt pénzt rajta, hanem megveresse; ha az sem fog, megtömlöcözze; harmadszor pedig pénzbeli bírságot vegyen rajtok” (299.1.)

A jobbágyai sorsán könyörülő jó földesúr is a tömlöcözést, verést, mi ügyis gyakorlatban volt, könnyítésnek tartotta. De ha akadt is jó földesúr: a nagy uradalmak birtokosai nem laktak állandóan jobbágyaik közt s évek teltek el, míg egyik-másik távolabbi uradalmát meglátogatta. A jobbágyinak tehát nem volt része ura jóságából, mert „a gazdatisztek egész tömegére kellett jóságai kezelését bízni, kiknek hasztalan küldte a legnemesebb szellemű utasításokat. A tiszték kevésbbé a földesúr, mint inkább a saját érdekeket nézték, sokan meg egyszerűen pénzen vásárolták meg állásukat s a vételért busásan igyekeztek a szegénységtől visszakapni. Thököly Imre 1684-ben azt írja a bírákról s ispánokról: „jóságbeli ispánjaink is, kik tisztöket nagy summa pénzen szokták megvenni, észrevehető nagy gonosztságot visznek végbe jobbágyainkon, mert hogy a tőlök nekünk adott summa (melylyel tisztét vásárolták) kiteljük”, csalták-lopták, zaklatták a szegénységet. Hasztalan írta a földesúr, hogy az udvarbíró ne tegyen ispáni állásba, vagy más hivatalba „*nadálytermészetű*” embert, ki a parasztságot kiszípolozza. Az ispánok és a falusi bírák örökösen visszaéltek hatalmukkal és lelkiismeretlenül zaklatták, zsarolták a népet. „A falusi bíró, —

mondja egy hivatalos vizsgálat alkalmával (1667) Zemplénnvármegye egy emberséges táblabírája — egyik legnagyobb csapás a népre” s a „városi, falusi torkos, borozó bírák” üzelmeit néha felebbvalóik is megsokalták. Ilyen emberanyaggal szemben azonban keveset használt a földesúr jóakarata s a nép ellene panaszkodni legfeljebb titokban mert. „Olyan semmirevalók, rosszak, tudatlanok, irgalmatlanok, — mondja egy panaszlevél (269. l.) — hogy némelyik disznópásztornak is rossz lenne”. És az ilyen emberektől függött a jobbágy népnek nemcsak gazdasági létele, hanem egész családi élete, mert ő határozta meg mikor házasodjék, kit vegyen el s ha özvegy lett, nála maradjanak-e gyermekei, vagy nem? „Ha látná az officialis, hogy valamely legény házasságának idejét nemcsak elérte, hanem ugyan el is mulatta, hogy azért az olyanok ne csak a rossz életben ne éljenek, hanem hogy *istenes házasság által terjedjenek, reá kell erőltetni*: ha könnyű intéssel nem fogadna, a tömlöcből is termináltatni kell róla, hogy házasságát nem halasztja” (299 l.).

Érdek, önkény és elbizakodottság sugallta a földesurak rendszerének minden intézkedését, törvényét. Annyira mentek ebben, hogy nem elégedtek meg azzal, hogy az úr hozta a törvényeket a jobbágyra, úr hajtotta végre; peres ügyeiben ő volt a peres fél, vádló, bíró és a saját ítélete végrehajtója, hanem még törvényileg is kierőszakolta, hogy a vármegyei, falusi, városi s más bíróságok elé kerülő ügyeiben is a pörnyerést biztosítsa magának. Az országgyűlésen törvényben mondták ki, hogy *pörös ügyben a jobbágynak földesúrával szemben igaza nem lehet*. Mert a nemes emberre túrhetetlenül sértő az az egyszerű tény is, hogy pörvesztes legyen jobbágyával szemben. Ez 1635-ben a 17. t.-c-ben mondatott ki azért, hogy megtörténik, miszerint az úr és jobbágy közti pörben a szolgabíró és esküdttársa a paraszt javára dönt s ítéletét a vármegye végrehajtja. A rendek szerint azonban a nemes emberhez méltatlan, hogy jobbágya győztesen kerüljön ki a pörből, azért bizonyos megállapodásokat hoz az említett törvénycikk erre nézve (233. l.).

Ilyen emberek és intézmények közt még a legemberségesebb földesúr jóigyekezete is meghiúsult volna. Különben csupán a saját munkásainak sorsát enyhíthette, a birtokán kívül élő tömegeket pedig nem. Példája sohasem juthatott általános követésre, mert bármi jók is egyesek, maga az osztályuralom nem ismer kíméletet. „A mit a jó földesúr alkot, azt utódja akármikor megsemmisítheti, az nem jogszabály, hanem merő jótékonyság, mely a személyes kegyelem, úgyszólván a könyöradomány színvonalán mozog s így igazi szociális értékűvé nem válhat. Bármilyen reformnak köztörvényen kell nyugodnia, hogy hatékony és állandó legyen. Sőt abban az időben ez sem volt elég, hisz hozatott reformtörvény bőségesen, de a végrehajtásához szükséges sajátos közegek és szervezetek híján nem kerültek valósulásra. Ennek folytán *a jog és a valóság közt áthidalhatatlan örvény táton-gott* s a törvény ellenére minden faluban, minden uradalomban külön,

de mindenütt *önkéntesen* folyt az úrbér megállapítása és behajtása. Akadt ugyan jó földesúr, de maga a földesúri hatalom az önkény fájának gyümölcse maradt s *minden kímélet elvileg ellenkezett természetével*. Ellenkezett ősidőktől fogva.

De századokon át a korona és közegei megakadályozták elfajulását, megoltalmazták a munkásnépet a túlságos kiaknázás ellen.

Ellenben az állam földarabolása és a koronának a közügyek iránti érzéketlensége korában a földesúri hatalom egész meztelenségében föltárhatta igazi farkas természetét” (269. 1.).

A földesúri hatalomnak ez a ragadozó s kegyetlen természete legjobban megnyilvánult a jobbágyság megadóztatása terén. A nemesség a legkétségbeesettebb féltékenységgel védte mindenkor a maga adómentességét s kiváltságait a közterhekkel szemben. Mikor az állam szükségletei, kiadásai, a közigazgatás, a hadsereg, a háborúk, belső zavarok, a hivatalnokság szaporodása s más hasonló okok folytán növekedtek; ha az egyházi fényűzés s a pápai hatalom politikai céljai számára való adakozás — a pápa hihetetlen magas összegeket kapott Magyarország népének véres-verejtékes filléreiből — növelésére szükség volt; ha a földesúrnak valami rendkívüli szükséglete támadt: mindazt a jobbágyságra róttá ki s rajta hajtotta be irgalmat nem ismerve.

A törvényes keretek, melyekbe az uralkodó rendiség a jobbágyság intézményét szorította, a lehető legkedvezőtlenebbek voltak. És még súlyosbította őket az örökös zűrzavar, háborúskodás, versengés a trónért, külső háborúk, parasztlázadások s ezeknek irgalmatlan vérbefojtása, majd a törökök befészkelődése, kik másfél századon folytatták szünes-szüntelen a rombolás művét. Velök egyidejűleg a német zsoldosok valóságos istencsapása voltak arra a vidékre, a hol éltek, a hol végigvonultak. Az örökös háború mindazokat a tényezőket, melyeket a munkásnép tartott el, az államot, a vármegyét, az egyházat, a földesurat egyaránt fokozott mértékben igénybe vette s mindegyiket nagyobb követelések emelésére kényszerítette a munkástömegekkel szemben, melyek első sorban fedezték mindnyáj ok szükségleteit. Így az az állapot következett be, hogy ugyanakkor, mikor a köznép pusztult, száma és jóléte állandóan csökkent, a reá háruló sokféle teher nőttön-nőtt s egyre újakkal szaporodott.

Első sorban az állam követelt pénzben, robotban és terményekben egyre többet a szegénységtől. A munkásnép a X—XII. századokban rendszeresen nem volt köteles katonáskodni, ez a nemesek kötelessége volt, kik épen ezért kapták fizetés gyanánt földjeiket. A mint azonban a feudális rendiség kialakult, a rendek mindkevésbé teljesítették kötelességeiket, mindjobban áthatották a honvédelem kötelezettségét a jobbágyságra, míg a nemesség megmaradt kiváltságos, közterheket nem viselő, uralkodó földbirtokos osztálynak. A különféle állandó és irregularis hadseregei az egyes uralkodóknak, a szabad hajdúság, armalista, birtoktalan nemesek stb. mind a jobbágynépből kerültek

ki. Egyes nagyobb háborúk esetén kötelezték a jobbágyság tetemes részét is a katonai szolgálatra. És kötelezték az egész dolgozó osztályt a katonai adók állandó fizetésére. Ezek az állami hadi adók eleinte rendkívüli adókká szerepeltek, így a Róbert Károly portaadója, mely azonban állandóvá lett hamarosan, majd pedig megpótolva a „kivételes” rovás- vagy kapuadóval, sok századon át nyomta a szegénységet. Ezen adók összege is folytonosan emelkedett az idők folyamán. Tetézte a nép bajait az, hogy habár a telek szolgált az állami adók kulcsául, a telek fogalma nem volt országszerte egységesen megállapítva, a telekhez tartozó szántó föld és rét terjedelme egyenlőtlen volt s a legszembeszökőbb eltéréseket mutatta, a mi súlyos igazságtalansággal járt az adózó népre. De a hol a határ rendes telkekre volt is felosztva, a földesurak ott is a legfurfangosabban kijátszották az állami adókötelezettséget. Az 1572-iki országgyűlésen például a király említette azt a gyakori esetet, hogy a földesúr elszedi jobbágyaitól a rendes telket s helyette a saját földjéből ad három-négy holdat, bér fejében azonban tetszése szerint a termésnek negyed-ötöd részét veszi meg rajtok. Teszi pedig ezt azért, hogy elmondhassa, az illető jobbágnak nem lévén saját telke, nem köteles az államnak kapuadót fizetni. Máskor, névleg szabadossá teszi a földesúr jobbágyát, hogy ne adózzék az államnak, az állami adót azonban a földesúr behajtotta a maga számára a jobbágyon. A visszaélésnek az is gyakori módja volt, hogy sok jobbágyot fél vagy negyed telkekre költöztetett át, de ott is annyit szolgáltatott velők, mint az egész telkesekkel, de az állami adót csak a negyed, féltelek után fizette. Máskor ismét az újonnan épülő házakra 12 évi adómentességet eszközölt ki az állami adó alól a földesúr, de a valóságban az állami adót is behajtja magának. Az ilyesféle fogásokkal megrövidített s örökös harcok közt hanyódó állam kénytelen volt újabb adókat kitalálni s az adózás alól mentes legszegényebb emberekre, a zsellérekre is adót vetni idővel. A portaadó, rovásadó idővel mind kisebb-kisebb telek után rovatott ki. Az egyenes adókon kívül fogyasztási adókat rótt ki az állam borra, sörre, pálinkára, húsrá már a XVII. században, melyet, a hol lehetett, bérbe adtak, másutt hatósági kezelésben maradt, de mindkét esetben rettenetes zsarolások eszköze volt. „Egyebekben — írja az egykorú krónikás — mindenféle adót eszeltek ki: előfogatot, contributiót, auctiót, reparitíót, accissát, árendát s más egyebet, úgy hogy sokan inkább ott hagyták földjeiket s tömegesen tódultak külföldre, török területre.” (259. lap.)

„Továbbá terményadók, a katonai beszállások óriási költségei, a katonatisztek szüntelen zsarolásai, a behajtásnak hihetetlenül ember-telen módja, az exekúció kíméletlensége, mely néha télvíz idején egész falvak népét az erdőbe, vagy más búvóhelyekre való menekülésre kényszerítette s hónapokra lehetlenné tette a jobbágyoknak rendes foglalkozásuk üzését.” Mindazokon kívül követelt még az állam robotot,

ingyen munkát is a jobbágyságtól a várak építésénél utak, vizek szabályozásánál. Idővel ezen ingyen munkák pénzzel való megváltását is kötelezővé tette, a mi ismét új adót jelentett.

Az állam mellett, mint közhatóság a XVI. században adóztató félként lépett fel a jobbágysággal szemben: a vármegye. Már előbb a falusi, községi bírák fentartása sok terhet rótt a szegénységre. Most a vármegye is szertelenül megnőtt szükségleteit a földesúri hatalom alatt levő jobbágyokkal fedeztette s legkülönbözőbb címeken állandóan és igen nagy mértékben aknáztá ki pénzét és verejtékét. Pénzadókat, terményadókat szedett a szegénységtől, azonfelül vége-hossza nem volt az ingyenes közmunkáknak, robotnak az útépítésnél, hidaknál, vízszabályozó munkálatoknál. Különösen terhes volt a töméntelen fuvarozás, mely roppantul lekötötte a jobbágy erejét, mert a sokféle katonai szükségleten kívül, ő tartozott szállítani a megye területén a sót a török seregnek, s a rabok tömegeit egyik faluból a másikba. Ez az ingyen fuvar sokszor úgy elfoglalta a parasztot, hogy sokszor az úr dolgára ideje sem maradt. (261—262. 1.)

Az államnak s vármegyének teljesített pénzadó, véradó, terményadó s ingyenmunka teljesítése után követelte a maga oroszlánrészét a jobbágy *pénzéből, terményeiből, munkájából* az egyház is, a néptömegek lelki nyomorúságának, lelki elsatnyulásának ez a kiapadhatatlan kútforrása. Fizette a jobbágy a tizedet ingó és ingatlan vagyonából, terményéből, munkájából a papnak. Utolsó falatjának „tizedét”, mely sokszor háromtizedre is rúgott, elvitte az egyház s a hol a háborús időkben nem tudta behajtani, ott bérbe adta az államnak, vármegyének, melyek „félelmet s kedvezést” nem ismerve vették meg a jobbágyon. A tizeden kívül megvolt minden községnek a maga „kultuszkiadása”. A reformáció után a protestáns községek tartoztak teljesíteni az egyházi adókat továbbra is a katolikus egyháznak s azonfelül fentartották iszonyatos üldözések közepette saját egyházukat, papjaikat, iskoláikat. Milyen rendkívüli erőfeszítéseket kellett tenniük ily helyeken a szerencsétlen munkástömegeknek, a hol sarcolta őket állam, vármegye, katolikus egyház, protestáns egyház, német zsoldos, török zsoldos, magyar zsoldos és még a „nadálytermészetű” földesúr ispánjaival: arról megható példásat találunk Acsády könyvében.

Mert az állami, egyházi, vármegyei adók csak mellékes terhek voltak, a jobbágy tulajdonképeni főterhe, úrbéri kötelezettségei voltak, vagyis az a pénzben, terményben, ingyenmunkában, ajándékban teljesített szolgálat, melylyel a jobbágy annak a nemes úrnak tartozott, kinek telkén lakott s kinek földjét haszonélvezet fejében művelte. A XIII. század óta, mióta a nemesség zárt rendd é alakulása törvényes és intézményes befejezést nyert, túlnyomó nagy része egyszerű kisbirtokos volt, u. n. egytelkes nemes, a ki földjét jobbágyok nélkül művelte családjával s még néhány cseléddel és szegény zsellérral. Ez a kisbirtokos nemesség a jobbágykérdésben érdekelve nem volt s a nemzeti

királyok ezeknek segítségével tartották fenn a szabad költözködés elvét és rendszerét annyira, a mennyire az a földesúri önkény s kijátszás ellen fentartható volt. A XV—XVI. században azonban ez a réteg annyira elszegényedett, hogy a nagybirtokos uraktól függő helyzetbe került, sőt gyakran volt kénytelen vállalni a nagybirtokosnál gazdatiszti állást, vagy pedig zsoldos katonává csapott föl. Jobbágynak csak a közép és nagybirtokos nemeseknek voltak. Ezek haszonélvezetre adták át földjeiket a tulajdonjog fentartása mellett jobbágyaiknak s a földért követelt szolgáltatásokat eleinte „a szokásjog” alapján, később írásba foglalt szerződések, majd országgyűléseken hozott törvények alapján határozták meg. Szabatosan országos törvényekkel állapították meg a jobbágnak más földesúrhoz való elköltözési jogát és szabadságát is. Megszabták részletesen az úrbér maximumát pénzben, terményben, munkában. „*A törvényeket azonban senki se vette figyelembe, azok a papíron maradtak*, ellenben az úrbéri terhek minden megállapítás ellenére mindinkább a szertelenség jellegét öltötték, a mint a munkás - tömegek költözési szabadsága, ez a sok vérrel, sok étellel megszentelt joga is semmivé, fikcióvá lett.” Az úrbéri terhek megállapítása a földesúr teljhatalmától függött, szerződését úgy változtatta meg, a jobbágy terheit úgy emelte, változtatta, szaporította, a mint szükségletei, tetszése, szeszélye kívánta. „Az úrbér adatik usque ad beneplacitum nostrum.” És hasztalanul voltak országos törvények, de nem volt bíróság, mely előtt a földesúr adta urbáriumban meghatározott terhek ellen a szegénység igazságot szerezhethet volna. Ellenben a földesúr a maga rendőri és közigazgatási büntető hatalmával, falu bírásaival és úri székével, a vármegyével mindig kényszeríthette a jobbágságot az új követelések teljesítésére. „A jobbágyok mindenféle szolgáltatást, valamire a tisztek rendelik, tartoznak végezni, mindenféle kézi- és ígasmunkára kötelesek; munkája fogyatkozása nélkül toties-quoties, a mint a tisztviselek parancsolják; valamint a tisztek rendelik őket, az ő tehetségök szerint tartoznak mindenféle szolgáltatást praestálni.” A teljes önkény és földesúri féktelen uralom zsarnoksága volt hát az úrbéri viszonyban a jobbágy irányítója, szabályozója. A jobbágy tartozott fizetni urának rendes kilencedet mindenből a XIII. századig terményben, később pénzértékben; tartozott mindenféle terményéből, a mit egy vidék termelt, ajándékot adni s tartozott földesúrnak földjén, házában ingyen dolgozni, annak szántani, vetni, aratni, szénát kaszálni, gyűjteni, behordani, fát vágni, az erdőből befuvarozni, a földesurat utain lóval, szekérral szállítani, kísérni. Azonfelül tyúkot, ludat, tyúkmonyot, vaját, tojást, gyümölcsöt, tejet, zöldséget adni, mikor szükséges s a menyinyi kívántatik, írja egyik gróf Eszterházy. Az állami ellenőrzés hiánya, a földesúri hatalom önkénykedése következtében, a földesúr jogosult volt arra, hogy a jobbágy mindenféle keresetét, jövedelmét, vagyonát, munkáját, hasznát megdézsmálja, tőle mindenért valami díjat, bért s szolgáltatást vegyen.

„Így az említetteken kívül méz, vaj, túró, sajt, kása, dara, tatárka vagy krupa, zab, káposzta, köles, mindenféle zöldség, friss- és aszús-gyümölcs, borsó, kenyér, kalács, fehércipó, viasz, fagygyú, oldalas-szalonna, háj, borjú, tehén, őz, nyúl, császármadár, malac, bárány, kappan, csirke, fűrj, hal, csík, szarvas, nyersbőr, rókabőr, farkasbőr s más bőr, disznó, juh, komló, kendermag, kender és len, fa, széna, lóistráng, patyolat, karmazsincsizma, szőnyeg, paplan, törökgyolcs, vászon, zszindely, szurokdoboz, lámpába való fenyőfa, pokróc, heveder s más képzelhető iparcikket, terményt tartozott a jobbágy urának beszoigáltatni, különféle ünnepnepok, névnapok idején.” (274. 1.)

Valóban igaza volt Dózsának, midőn így szólt jobbágyzászló-aljához: „A mit a ti munkátokkal és fáradságtokkal megművelt föld terem, a mit marhátokkal szántotok, az a nemesség zsákmánya lesz. Nekik művelitek a földet, nekik ültetitek a szőlőt, nekik tenyészítitek a nyáját és a gulyát, nektek meg szolgaság és inség marad. Ha az úr építkezik, ha házasodik, ha leányát férjhez adja, ha vendégeskedik, ha fia születik vagy meghalt, ha a maga dolgában a királyi udvarba utazik, ha követségbe jár, ha törvényt hoz a ti elnyomásotokra, veletek fizetteti meg. Uratok nem tesz semmit a ti károtok nélkül. Ünnepej gyász tinétek s fenyűzése is a ti pénzeteket emészti fel.” (184. 1.)

A sokféle terhén kívül a földesúr még korlátlanul robotoltatta, úgy hogy „istentiszteletre is csak akkor járhat a jobbágy, ha az úr dolgától lehet”. Az úrbéres szolgálat megelőzte még az isteni szolgálatot is, a mint a *paraszt csak baromszámba ment*, mert a földesúr, ha hasznosnak ítélte, eladta, jobbágyát, zsellérért telekkel vagy a nélkül elzalogosította, más földesúrral elcsereberélte, mint marhájával tette. Családja életéről, gyermekei neveléséről, házasságáról ő határozott s a jobbágy legény köteles volt akkor nősülni, mikor a földesúr vagy tisztje parancsolta ... A magva szakadt jobbágynek „ha atyafiai nin-csenek, testamentum nélkül meghalván, marhája, jószága minket földes-urakat illessen”, mondja egy 1584. évi urbárium. *A korlátlanságnak e kábító légkörében megromlott, eltűnt minden emberi, erkölcsi és jogérzet.* (266—7. 1.) A paraszt élete pokol volt. És ezer számra inkább választották a halált, vagy kivándoroltak, áttértek a Mohammed hitére, hogysen tőrjék a magyar uraik s egyházaik zsarnokságát s lelketlen kegyetlenkedéseit.

Magának a töröknek megesett a szíve a királyi területek jobbágy-ságán. „E szegény rajáhnak — írta 1631-ben a budai basa gróf Eszterházy Miklós nádornak — mint egy nyáj juh, mely kétfelé is adja tejét, két (török és magyar) sereget kell kitartaniok. Ti őket annyira elnyomjátok, hogy nemcsak a két sereget, de még magokat sem tarthatják fenn.” (247. 1.) Ezzel szemben a török hódoltság terü-letén virágzott a magyar munkásság ipara, földművelése.

Azonban az nemcsak a török hódítás idején volt így, hanem ugyanilyen kizsákmányolt s elnyomott volt a jobbágság *mindig*. Meg-

erősítik hazai történelmi bizonyítékainkat azok a külföldiek, kik hazánkat a XI. századtól kezdve, a keresztes háborúkkal, vagy később beutazták. Bárha a nyugati államokban is szármalvas volt a jobbágy sorsa, de az országunkban járt külföldiek mindig felháborodva említik, milyen szörnyű rabságban görnyed a parasztság. Csakugyan nem volt sérelem, melyért orvoslást találhatott s még abban az esetben is, ha a király kelt pártjára, ha panaszai föltétlen igazolást nyertek, sem bírta jogát elismertetni. A dolgos népnek ezen *elnyomottságban keresendő oka Magyarország állandó szegénységének és állami önállósága bukásának*. Ebben találták azt meg a külföldiek is. Így Leszczynszky Szaniszló lengyel király (1740) a magyarok példájára figyelmeztette a szilaj s lelketlen lengyel nemességet, hogy a magyar állam önállósága a tömegek sorsával a legszorosabb kapcsolatban állt és hogy a magyar munkásnép rabláncra fűzését, helotalizálását nyomon követte az állami önállóságnak bukása s a magyar állam feldarabolása. (285. 1.) Egy másik külföldi följegyzéseiben magasztalva említi Magyarország „talajának kimeríthetetlen gazdagságát, vadban és halban való bőségét marhái sokaságát, a kenyér, hús, bor kitűnő minőségét, az élet olcsóságát. Sehol sem éltem olyan jól s oly olcsón, mint Magyarországon a mely egykor paradicsom volt, de még most is — 1579-ben — egész Európát élelmezhetné, ha a tömegek oly elnyomott állapotban nem sínylődnének”. „Külföldön, írja egy másik, az emberek több gondot fordítanak barmaikra, mint a magyar paraszt önmagára; házaik nyomorúságosak (ma 1906-ban is azok, mint 74.000 tüdővész hala. lozás mutatja), ruhájok főleg állati bőrből készül.” Egy angol 1599-ben szintén nagy dicsérettel szól az ország természeti gazdagságáról s a termények kiváló minőségéről, de feltűnik neki is a nép testi-lelki nyomorúsága. A paraszt — panasolja — nem távozhatik földesura telkéről, nem szabad gyermekeit kiházásítani az úr engedélye nélkül, tudományos vagy iparos pályára nevelnie, úgy hogy „e nyomorult nép a valóságos rabszolgaság állapotában él”. Egy XVII. század második felében a Tisza vidékén járó másik külföldi utas szintén leírja a munkásrétegek nyomorúságos külsejét, szolgálai állapotát. Württembergben egy disznóolat is csinosabban, szilárdabban szokás építeni, mint a tiszai vármegyékben a lakóházat. Az ország egész külsejéből kirítt a nép rabszolgasága, hihetetlen szegénysége, baromi állapota. (286. 1.)

A dolgozó, hazát fentartó, magyar faját, magyar nyelvét megőrző, hazáját védő földmívelő nép rettenetes elnyomottságáról és a dologtalan, kiváltságos, hazapusztító birtok-arisztokrácia kialakulásának, uralmának történetéből ilyen szomorú tényeket találunk Acsády bator és nagy értékű könyvében. Valóságos lazító, az uralkodó magyar történelmi fölfogást megdöntő, előítélet-romboló könyv ez. Ezer esztendő megdöbentő, iszonyatos eseményeivel bizonyítja be kérelhetetlenül s immár le nem tagadható, meg nem cáfolható bizonyossággal, hogy a magyar birtok-arisztokrácia összes kollektív cselekvésének rugója, ezer

éven át minden pillanatban: alacsony önzése és önérdékének, hasznának állandó fentartása volt. Sem a földesúri katolikus egyházban, sem a jobbágytartó közép s főnemesi rendekben az emberies érzés, a műveltség, a józanabb belátása annak, hogy egy kevésbé elnyomott s kizsákmányolt jobbágyi tömeg többet keresvén, urának is magasabb fokú jólétet teremthetne, sem az állam-hatalom nem tudták a jobbágyságot megmenteni ezer éven át a földesurak s főpapok le nem írható baromi rabszolgaságától, minden emberi érzést, becsületet megcsúfoló s a vadállat kegyetlenkedését is felülmúló rendszerétől és e rendszer gyötrelmeitől.

Minden kétséget kizárólag beigazolta Acásy munkája, hogy hazugság az, mintha a magyar alkotmány lényege a szabadság volna. A magyar alkotmány nem foglalta magában az ország egész lakosságát, nem ölelte magában fel az államot fentartó és védelmező, dolgozó osztályokat, sőt éppen a dolgozó és államfentartó, országot védő rétegeket kizárta magából. Ezek a dolgozó rétegek viseltek minden, a (szószoros értelmében vett mindenféle) állami, egyházi, iskoláztatási, vármegyei, közigazgatási, útépitési, vízszabályozási, társadalmi, hadügyi közterheket, a tényleges katonáskodás súlyát és kockázatát; kitarították a dologtalan, henyé, főúri, egyházi s köznemesi osztályokat. A dolgozó osztály valóságban törvényen kívül állt, kiszolgáltatva a feudális rendiség irtalmat nem ismerő, szánalmat, kegyelmet nem gyakorló rendjének. Mert ez a dologtalan rend hozta a törvényeket, csinálta az ősi alkotmányt és ő maga, a nemesi rendiség tagjai hajtották is végre törvényeiket a dolgozó jobbágyságon.

Az ősi magyar alkotmány a rendi érdekek alkotmánya, a nemesi rendek osztályérdekeinek közjogi szervezése s arra való, hogy az állami, közigazgatást, egyházi intézményeket: a kiváltságos nemesi rendek uralmának biztosítására s a dolgozó jobbágyság rabszolgaságának örökössé tételére: a maga eszközéül megszerezhesse.

A rendi alkotmányból kizárva maradt az egyetemes állami érdek; kizárva volt a nemzet dolgozó s országot fentartó tömegeinek nemcsak politikai részvétele, de gazdasági érdeke is, emberi védelme is.

A papság és nemesség számtalanszor nyíltan bevallotta ezt országgyűléseken, Verbőczy pedig jogi elvvé sűrítette a magyar rendiségnek a magyar alkotmány jelentőségéről s értékéről való nézetét, A nemesi osztály felfogása szerint a magyar alkotmány lényege: a nemesség kiváltságában, vagyis abban áll, hogy a nemesség semmi közterhet ne viseljen, a nemesség a hazát ne védje, melynek kötelezettségével földbirtokát nyerte fizetésül; a főpapság védelmi és iskolafentartó, műveltségterjesztő kötelezettségeit magáról lerázhassa, a megtagadott védelmi kötelezések lehetővé tételére az államnak adót ne fizessen, mert a nemesi felfogás szerint, a kiváltságos rendeknek országos célokra való adózása a nemesség szolgaságával volna egyértelmű s mit sem érne az az alkotmány, ha a nemességnek adóznia kellene.

A nemesi alkotmány minden törvénye ezer esztendőn át azt

szolgált, hogy a nemesség vagyont, hatalmat, politikai jogokat, társadalmi s kulturális kiváltságokat teljesen s kizárólag magának szerezzen meg s magának biztosítsa azok örökös birtokát, vagyis minden kiváltság az övé legyen, semmi teher nélkül; viszont minden állami, egyházi, társadalomfentartási, védelmi közteher s az urak, papok eltartása: a jogtalan, védtelen munkástömegekre háruljon.

A „nemzeti” szabadság, a „nemzeti egység” s nemzeti függetlenség és nemzeti nagyság jelszavaival küzdő nemesi osztályok megfeledeztek mindig a múlt évezreden át az igazi nemzet összes életbevágó érdekeiről, a dolgozó tömegek védelméről.

A nemesség figyelme, erőfeszítése, tevékenysége egyetlenség pontra irányult: a maga önző érdekeinek s kiváltságainak fentartására, növelésére.

Azzal épen nem törődött, hogy rideg önzésével egyenesen a „nemzetfentartó” osztály döntötte sírba Magyarország önállóságát; a nemesi rendnek e féktelen kapzsisága vetette alá az osztrák uralkodóháznak s a török foglalásnak országunkat. A nemesi rend néppusztítása tette lehetetlenné s akadályozta meg napjainkban is a magyar állam önállóságának, önrendelkezési jogának visszanyerését. A „nemzetfentartó” uralkodó nemesség, főpapság az egyetemes nemzeti érdekekről mindig megfeledezett szándékosan, s a nemzeti élet főágait kiszolgáltatta minden lelkiismeretfurdalás nélkül az ország beolvasztására törekvő idegen uralkodóknak, hogy korlátlanul, a nemzet hozzájárulása nélkül intézkedhessenek bennök és ez természetesnek látszott a nemesség előtt, mert hiszen a nemzeti érdek védelmét, nem a pozitív alkotó tevékenységben s a nemzet erejének fejlesztésében, hanem a rendi alkotmány változatlan fõntartásában tudta elgondolni. Így van ez a XX. században is, a közérdeket feláldozza a rendi érdekeknek, mert az állami, társadalmi hatalom az ő kezében van. Miként Horvát István Naplójában kifejezte: „a mi nagyjainknak nincsen állandó és fenekes karakterük, szolgai félelemmel teljes szívök (a császárral szemben) a hazafiúi lelket elnyomja bennök a haszon- és jószágkeresés”. A nemzeti szabadság védelme a nemesség részéről épen nem igaz, mert ők csupán a saját elnyomási és kizsákmányolási rendi kiváltságaikat őrizték, csupán azért küzdöttek mindig ős az állami önállóság, állami egység fennállását épen ők segítettek megdönteni és idegen hatalmak kezére juttatni.

Hasonlóképen szín-hazugság az, mintha államunk magyar nemzeti jellegét a nemesség tartotta volna fel. Ellenkezőleg, ha a nemesség után kellett volna megítélni Magyarországot, úgy tekinthették volna ezt bárminek, csak magyarnak nem. A főpapságot, főnemességet elidegenítette a magyar nemzettől az udvar s az idegen műveltség; a nemmagyar vidékeken lakó köznemességet az oda betelepített idegen paraszt. A nemesség tömege csak oly vármegyékben marad meg magyarnak, melynek lakossága vagy kizárólag magyar, vagy magyarral

vegyes; vagyis *a nemességet tartotta meg* magyarnak a magyar *nép!* Mert a műveltségben elmaradt és középkori tudatlanságban élő, a vármegyéjéből ki nem mozduló, könyvet nem olvasó magyar nemesség mindenütt megszűnt magyarul beszélni, a hol magyar paraszt nem volt. Magyar paraszt pedig igen sok helyén az országnak nem volt. A nemzeti érzületet elfojtotta a rendi felfogás és rendi érdek. A magyar nemes nagyobb szolidaritásban érezte magát a betelepített szerb, oláh, tót, horvát, német nemessel, mint a magyar paraszttal.

A magyar földesurak gyűlöltek a magyar jobbágyot, mert önérzetesebb volt; mert ragaszkodott jogaihoz, szabadságához, mit a költözködési szabadsággal igyekezett magának biztosítani; mert önállóbb volt s nehezebben tűrte a földesúri önkényt, kegyetlenséget, zsarnokságot, mint az itt talált s később betelepített idegen földművelő nép. S mivel gyűlöltek a magyar parasztot: ezer esztendőn át irtották is; eladták, elűzték, földönfutóvá tették, kivándorlásra kényszerítették vagy tömegesen mészárolták le őket s helyükbe engedelmesebb, alázasabb, türelmesebb tótokat, ruténeket, oroszokat, oláhokat telepítettek birtokaikra. Ez idegeneknek s a németeknek kedvezményeket biztosítottak eleinte, hogy minél nagyobb számban becsalogassák őket. Kivették őket a földesúri hatalom, a súlyos állami és egyházi adók alól, az állami adónak felét fizették, a dézsmát pedig a saját püspökeiknek, mely adóügyi kiváltságaik nagyban akadályozta nemzeti és társadalmi beolvadásukat. A király még a XVI. században is, mikor a magyar parasztság már teljesen elnyomva, rabszolgaságba verve gyötrődött, panasolja: „*hogy nem járja, hogy míg az ország igazi birtokosai, a magyarok, illetőleg a magyar jobbágyok súlyos adóval járulnak a közterhekhez, az idegenből bevándorlottak többé-kevésbé adómentesek legyenek*” (256. 1.). A földesurakkal azonban nem bírt a király sem, annál inkább, mert a jobbágyintézmény csupán a magyar földön, a vármegyei területen honosodott meg az első ötszáz évben s itt épen a színmagyar lakosságot pusztította a földesúri önkény s jobbágyi elnyomás folytonosan.

Mert a magyar katolikus egyház és birtokarisztokrácia tudatosan irtotta, öldökölte, elűzte az országból a magyar parasztságot. Valóságos csodaszámba megy, hogy a csekély számú magyarságból a feudális urak ezeréves pusztítása, öldöklése után van még magyar nép. Ugyanis a honfoglaló magyarság az itt talált s később behozott vagy bevándorolt idegen munkásnépet megmagyarosította teljesen. Az egész országot, Erdélyt és a felvidéket, mint Horvát-Szlavonországok területét a XI—XII. században már színmagyar jobbágy nép lakta. Az önérzetes és szabadsága emlékeit, szabadsága törvénybiztosítékait féltékenyen őriző jobbágyokat azonban az egyházi és világi földesurak meg akarták fosztani költözési szabadságuktól s törvényileg is röghöz akarták őket kötni, hogy így egy-egy erősebb király hatalma vagy igazságosabb bíró ítélete se szabadíthassa ki őket a zsaroló földesúri

önkény alól. A magyar jobbágyság azonban ellenállt. A földesurak úgy segítettek magukon, hogy a szabad magyar munkásokat rabszolgáknak nyilvánították s külföldre ezreivel eladták. I. László és Kálmán király a XII. század elején már törvénnyel volt kénytelen védeni a magyarságot a külföldi eladástól, annyira pusztította az a dolgos népet. Kálmán e nevezetes törvénye így hangzik: „Magyar nemzetbeli szolgát, vagy akárkit, a ki Magyarországon született, ha idegen nemzetbeli is, vagy szolgáló leányt, kivéve a más tartományokból hozott, más nyelven beszélőket, senki el ne adjon külföldre” (60. 1.). Ezt a törvényt néhányszor megújították. Mikor pedig a rabszolgakereskedés külföldön alábbhagyott s az elégedetlenkedő magyar jobbágyokat földesura elűzni sem tudta, erősebb eszközökhöz nyúlt.

Az elnyomatást, éheztetést, a vadállati kínzásokat ugyanis a magyar jobbágyság századokon át tűrte s pörrel akarta igazát megnyerni, bajait orvosolni. Igazságot azonban nem találhatott sehol. Mert az úrbéri szerződéseket akkoriban az egyetlen írástudó papok, plébánosok előtt kötötték s a pap írta meg, őrizte is meg. A plébános azonban a földesúr kegyuraságától függött, a szerződéseket tehát kétértelműen vagy hamisan, a jobbágy nép kárára fogalmazta meg. Mikor pörre került a dolog, a szerződések legtöbbször elő sem kerültek, mert a hiteles helyekről a papok elsikkasztották; vagy ha megvolt is az okmány, épen ellenük bizonyított. Mikor kétszázadon át meggyőződött a jobbágyság róla, hogy az állam és a vármegyei hatalom a földesúri érdekek szolgálatával azonosította magát s hogy a parasztnak igaza nem lehet: az önsegély, a forradalom fegyveréhez nyúlt. Több se kellett a földesuraknak. A levert parasztokat a legkegyetlenebb kínzásokkal irtották ki tömegesen. Így irtották ki az 1437-iki jobbágy felkelés után „a jó magyar jobbágyság nagyrészét Erdélyben s helyére oláhságot telepítettek, míg az életben maradt rózsa a földesurak önkénye alatt görnyedt s ezzel megindult Erdély oláhosodásának, valamint nemesség — elszegényedésének folyamata” (153 1.). Az V. László, Hunyadiak, Ulászló, s II. Lajos idején megszámlálhatatlan lázongó magyar jobbágyot gyilkoltak le magyar uraik. Csak a Dózsa-lázadásban legyilkolt magyar jobbágyok számát 70.000-re teszik. Az 1515-iki rabszolgatörvények után pedig a földesúri önkénynek nem volt korlátja. Segített neki a török dúlás-rombolás, mely éppen a Duna-Tisza közti, tiszavidéki, drávántúli s dunántúli tiszta magyar népet pusztította állandóan s vitte rabszíjra fűzve ázsiai rabszolgavásárait. Erdélyből a szabad székelységet tömegesen űzte ki a földesúri önkény az oláh vajdaságba. A XVI—XVIII. századokban olyan arányt vett a Török- s Lengyelországba való kivándorlása a magyarságnak a tűrhetetlen földesúri elnyomás miatt, hogy többször hoztak törvényt a „szökött jobbágy” ellen s folytonosan kérték a rendek a királyt, hatna a külföldi uralkodókra, hogy a magyar jobbágyokat be ne fogadják. Egész vármegyék, nagyobb vidékek lettek néptelenné az Alföldön és sülyedtek

vissza ősvadon állapotba. Tetézte ezt a gyilkos gazdasági, állami politikát az egymást érő dögvészek sokasága, mely a XV—XVIII. században egy-egy nagy területen emberek, állatok felét, harmadát pusztította el.

A magyar földesúri érdek s az őt szolgáló magyar állami politika azonban lényegileg a XX. században is azonos a XI. század politikájával. Akkor eladták a földműves parasztot külföldi rabszolgának, vagy elűzték. Ma földönfutóvá teszik s új hon keresésére kényszerítik. *Állandó ezer esztendőös gyakorlata* ez nálunk annak a földesúri osztálynak, mely a haza fentartásában, a nemzeti termelésben, a nemzeti vagyon gyarapításában, a nemzeti kultúra megteremtésében ma sem rész aktíve részt. Ma is csak a dolgozó nép munkájából éli dözsölő, henye életét; ma sem produktív, csupán fogyasztó osztály ez.

A dolgos rétegek munkájából élőködő osztály volt harminchárom generáció életén át. Nemcsak hazátlan volt, de a hazának, a magyar nemzetnek, a magyar kultúrának, a magyar népnek nyílt ellensége, pusztítója, önállóságunk elárulója volt a múltban. Ma is ugyanaz. Ennek az osztálynak képviselőtestülete nevében mondotta Rubinek Gyula 1906. október 23-án: „Mindenütt, a hol a munkásmozgalmak jelentkeztek, *a veszedelem imminens*. Eddig a munkások még csak szerződtek s tehát a törvény erejével s *a hatalom eszközeivel lehetett őket, a hol kellett, a kötelességeik teljesítésére szorítani*. Most már azonban vonakodnak a szerződéstől. E helyzetben a gazdatársadalomnak sürgősen szervezkednie és cselekednie kell. Ha a magyar munkások nem szerződnek, *külföldi munkaerő behozataláról kell gondoskodni* és importálni a mezőgazdasági munkásokat Oroszországból és Galíciából. A magyar gazdáknak *ezen a nyomon kell haladniuk* s a mennyiben a jövő olyannak ígérkezik, *hogy az állami munkástartalék nem lesz elég, társadalmi úton is kell a szükségletnek megfelelő munkástartalék szervezéséről gondoskodniuk*”.

Magyarországból, tudjuk az utolsó tizedben egy milliót meghaladó nép vándorolt ki. A magyar területek népe megdőböntő tömegekben mozdul meg s vándorol ki Romániába, Amerikába a nehéz megélhetési viszonyok miatt. De hogy az a 3970 ezerholdon felüli nagybirtokos, ki az ország termőterületének harmadát bírja, ne károsodjék s ne legyen kénytelen feladni földjét a népnek: idegen munkások behozatalára használja az állam erejét. Állami birtokon szervezett, állami sztrájktrörök mellé behozott orosz lengyel munkások! Ilyen a magyar „nemzetfentartó”, „szabadságért küzdő” birtok-arisztokrácia szociálgazdasági politikája.

Vagyis a „hazafiság” mindig olyan „dicső erény”, illetőleg fejőstehene volt, mely bőven tejelt, bő hasznót hajtott hangoztatóinak. Ha hasznát nem biztosíthatta, nemzetközi szövetségre lépett hazája legnagyobb ellenségeivel is.

A magyar nemzeti állam egységét, magyar faji jellegét, állami önállóságát, a magyar kultúra kifejlődését ezer éven át: a magyar

katholikus papság és birtok-arisztokrácia döntötte meg s ez volt Magyarország haladásának, nagyságának legádázabb ellensége; ez ma már kétségtelen!

Magyarországon ma is a kiváltságos birtok-arisztokrácia és katolikus főpapság bírja az államhatalmat, a vagyont, a nemzeti termelés túlnyomó részét. Ezért alávetett rabja és prédája Magyarország egy idegen állam, Ausztria kizsákmányoló gazdasági politikájának; ezért van elnyomva vagyoniilag, politikailag, társadalmilag a magyar nép; ezért oly elmaradott kultúráilag az ország és ezért pusztul oly megdöbentően az ország dolgozó, termelő néptömege; ezért oly züllött az egész nemzeti élet, ezért oly dezoláltak a nemzet erői s dezorganizált a munkaszervezet s társadalmi élet.

Magyarország legnagyobb ellensége a kiváltságos, dologtalan osztály. Épen ezért a haladás és a milliók szabadságának, Magyarország önállósága visszavívásának, függetlensége megszerzésének útja: a dologtalan osztályok kiváltságos uralmának összetört roncsain visz és vihet csak előre!

Ezt az utat mutogatja nekünk Acsády Ignác nagy értékű, bátor s nagy cselekedettel felérő történeti műve.

Rácz Gyula.